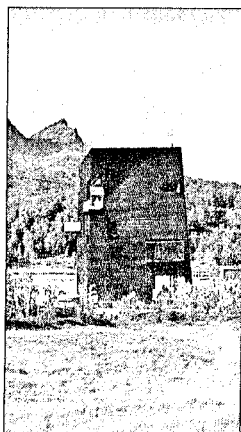

De er hamsunnske!

Aftemposten Onsdag 24. juli 1996

”Folk som kommer til «Nordland i Norge» skal simpelthen ikke bli møtt med et stykke modernisme som de ikke kan forholde seg til ”

OMSTRIDT: Arkitekten Steven Holl har skapt storm med sitt utkast til Hamsun-museum.

”Min oppriktige mening er at plasseringen av Hamsunsenteret på Hamarøy bør avgjøres på ny ”

Kulturbatt

Billedkunstneren Karl Erik Harr går imot både stedsvalget og utkastet til arkitektur på det planlagte Hamsunsenteret på Hamarøy.

Hamsund-bygda ligger og drømmer under fjellene. Veien snor seg gammel-dags gjennom bygdelaget. En og annen fururot stikker opp. I sør ligger tinderekken rundt Sagfjorden og Innhavet, grunne vikene snor seg mellom skogkledde øyer. I nord strekker Pollene seg ut mot Tranøy og den vide Vestfjorden. Buvågan åpner seg mot Lofotfjellene. Et eventyr!

Oppe i bakken ligger gården med kanskje verdens mest berømte gårdsnavn i Norge: Hamsund. Her vokste vesle Knut opp. Hit lengtet han tilbake. Her er fred. For øyet og for øret, bare du kommer deg opp i bjerkeliene.

«Mange år er gått siden jeg var i slik fred, kanskje tyve eller tredive år, kanskje i et tidligere liv. Når jeg går den gjengrodde sti ind gjennom skogen skjælver mit hjerte i en ujordisk glæde -».

Hamarøy var han vokst opp i, til Hamarøy lengtet han alltid tilbake. Sitter Hamsun i Paris og skriver, eller er han i Amerika, lengter han hjem.

«Nu får jeg en skog som et æventyrminde, der ligger min sjæl og suser i blinde. I blinde, i susen, så kjærlig forlatt i hele den evige, gode natt».

Etter at Hamsun var blitt et verdensnavn, vendte han tilbake til Hamarøy. Denne gang til Skogheim på Opeid hvor en gård var til salgs. Hans mor var ennu i live. Han gikk landeveien til Hamsund på besøk. En drabelig fotgjenger. I dette landskap fant han stoff til sine bøker. Her var vandrerens hjem.

Fortjente en festival

Derfor ble det i 80-årene lagt frem en idé om Hamsund-dager i bygda. Jeg var selv initiativtager sammen med kultursjef dengang i Nordland, Rolf Vestvik. Vi mente Hamsun fortjente en festival. Siden har disse dagene vokst seg til noen av de viktigste litterære og folkelige kulturdager i Norge. Ikke minst seminarer bivånes av Hamsun-elskere fra inn- og utland. Hamsun-selskapet som ble stiftet på Opeid for 10 år siden har vokst seg til Norges største litterære selskap med oppunder 1000 medlemmer. Alt dette fordi Knut Hamsun er Nord-Norges største dikter. Han er vår, men han er internasjonal i høyeste grad.

Hvis man så, som illustratør av Hamsuns bøker, kommer utenlands, ser man hvilken posisjon han har. Han er elsket fra Kuala Lumpur til Madrid. Fra Reykjavik til München. Publikum på disse steder som jeg kom i snakk med var opptatt av Nordland, av landskapet og menneskene. Hvordan det var å

være fra disse trakter på jorden. Dette landskapet som dikteren hadde holdt opp for dem i et troilspill. De var henrykt over å kjenne igjen, dra kjensel på figurer og steder i illustrasjonene. Slik er det nå engang med den illustrative, romantiske stil. Den skildrer.

Men landskapet. På Kjerringøy begynner det. Like nord for Bodø strekker blånene seg mot Nordfold og Steigen. Her ligger Røsvik Handelssted ved Sørfold, og ute ved havet troner Grøtøy Handelssted ved den gamle lokalbåt-leia. I dag svitsjer hurtigbåten forbi, men til Hamarøy på to timer -.

Gjester som kommer nordover begynner sin Hamsun-glede allerede på båten. De ser og ser. Landskapet bølgjer om dem. Langt derinne snor Sagfjorden seg mot Kråkmo og Sellanraa. Ute i havranden ligger Vestfjordens fjerne flate nordigjennom mot Stokmarknes Marked. Rett som det er flyr ørnene opp over Pollen og et lite Segelfoss by. De er i Hamsunland. Kommer de så til Skutvik.

«Uden for Øerne laa Havet i tung Ro. Jeg stod og saa paa det mangen Gang fra Aaserne naar jeg var højt tilvejs; i slike Dage kom Skibene næsten ingen Vej, jeg kunde se det samme Sejl i tre Dage, lidet og hvidt som en Maage paa Vandet.»

Etter at Hamsun var kommet hjem, nær sagt fra sin ungdomsdiktning, fra «Sult», «Mysterier», «Pan» og «Victoria», bøker som ga ham plass som en av den moderne romans forløper. «Både Sult og Mysterier omformar kvar på sin spesielle måte, romanpersonane til medvitsrom som undrar seg viljens kontroll, som er opne for myriadar av ytre og indre impulsar -». Javel. Hamsun hadde ryddet vei for seg selv. Sitatet her er av Atle Kittang. Han mener også at «eksistensen i buande død, - ser ut til å vere grunnlaget for kunst i Hamsuns litterære univers».

Folkeliv og Nordland

Men Hamsun vendte hjem. Han skrev «Markens Grøde». Han skrev «Segelfoss By». Etter hvert kom det brede forfatterskap av folkeliv og Nordland. Et utall av skikkelser på dialekt. Siden Hamsundagene tok til har foredragsholdere fra hele verden besøkt Hamarøy. De er kommet opp, blitt begeistret

HAMSUN-LAND: Karl Erik Harrs illustrasjon til «Pan i Paris».

og har gitt uttrykk for at landskapet fascinerte sin likhet med Hamsuns bøker. Robert Ferguson, Leif Mevik, Regis Boyer, Eleonora Pankyatova, Hans Fredrik Dahl, Henning K. Sehensdorf, Arve Solstad, Heiko Vecker, Tore Hamsun – you name it.

Ingen av disse hadde vel kommet til Hamarøy og holdt foredrag uten Hamsundagene. Slik er det blitt kontakt mellom dikterens landskap langs geografiske indre, så å si og Hamsun-forskningen i inn- og utland. Så når Lars Roar Langslet uttaler seg om det nye Hamsunsenterets plassering, er det ut fra egne erfaringer. Han har kort og godt vært her. «Stille og tyst allevegne. Jeg ligger udover Aftenen og ser ud af Vinduet, en Feglans hviled paa denne Tid over Mark og Skog. Solen var gaaet under og farvet Horizonten med et fedt, rødt Lys, der stod stille som Olje».

Bygdens sentrum

Hamsuns hjem Skogheim er pusset opp, stedet der han bodde i årene 1906–1911 og der «Markens Grøde» på en måte ble til. Men nå er Opeid blitt bygdesenter. Kommunen har ikke tatt vare

på det vakre området rundt Skogheim. Et hellig kommunehus er kommet til, asfalt, autovern og alt det vi forbinder med forbruker-Norges traurighet har overtatt. Men Opeid er bygdens sentrum. Her er videregående skole, her er internat, gamlehjem, hotell og post, her er aula og bygdetur. Selv om Opeid ikke lenger er «Norges vakreste bygd», så er landskapet og utsynene de samme.

Her går Hamsundagene for seg. I improviserte lokaler helt siden 1988. Her trengs et senter, en arena for Hamsun-dyrking, et utstillingslokale der hans liv skulle vises og der Hamsun-elskere kunne finne hans bøker på de mange språk.

Så dukker den idé opp å legge dette senter til Hamsund. Hans barndoms sted. Grunnen til dette må da være hans hjemstavn og hans tilhørighet. Noen annen kan det ikke være. Som sted for foredrag og utstilling er det totalt uegnet. Det ligger langt fra folk. Hamsundagene ville få store problemer med å avvikle sitt program der.

Lokaliseringsdebatter er ofte en ulykke. Også her. Man er havnet ute i avmarka. Min oppriktige mening er at plasseringen

av Hamsunsenteret på Hamarøy bør avgjøres på ny. Det lille samfunnet trenger dette senteret midt i bygdla.

Så til utseendet: Nettopp ved at man vil ha et minne over Knut Hamsun i Nordland, i hans hjembygd, har man bestemt hans nordnorske identitet. Selv om han er «vår fremste tidleg-modernistiske romanforfatter», er den dimensjon hos ham ikke spesielt tilknyttet Hamarøy. Man ønsker vel å lage det første diktermuseum i Nord-Norge til en forfatter som er i store deler av sitt forfatterskap, i sin språkføring og sitt gemytt spesifikk nordnorsk? Derfor virker utspillet fra Nordland Fylkeskommune med engasjementet av den verdensberømte arkitekt Steven Holl dobbelt provoserende fordi Holl utelukkende betoner Hamsuns «tidleg-modernistiske» trekk.

Mangler tilhørighet

Det store, sorte tårn som nå plutselig skal forekomme i et sårbart fjernt landskap langt der nord under Hamsuns fjell og rett foran Hamsuns lille barndomshjem vil bare ødelegge. Når jeg har slått til lyd for en mer beskje-

den arkitektur, så er det ikke fordi moderne arkitektur ikke passer til Hamsun. Det er fordi den store Steven Holl ikke har satt seg inn i dikterens store nordnorske tilhørighet og hans lydhørhet overfor tradisjon, røtter og samstemthet med natur.

Hamsuns landskap er en del av ham selv. Man plasserer ikke urbane eksperimenter midt i paradiset. Hvis dette sorte tårn skal betone Hamsuns «modernitet» som hører hjemme i 1895, bør det plasseres i Vognmannsgaten eller i Rue Veaugirard Nr. 8.

Når Harald Flor, som modernismens vaktbikkje slår til lyd for dette tjærebrede Kaba, er det jo fordi han elsker moderne arkitektur mer enn Hamsuns verden. For i Hamsuns verden må du ta dine sko av. Der må du gå barhodet og følge en gjenrodd sti inn i eventyrland. Hamsun hører ikke til på Samtidsmuseet. Han er Nordlands store dikter med «en hjerne til hest» ute ved de «lange og vikende linjer».

«Himlen var overalt aaben og ren, jeg stirrede ind i dette klare Hav, og det var som om jeg laa Ansigt til Ansigt med Verdens Brud».

Når Ulf Grønvoild i Aftenposten forsvarer varmt det stygge tårnet på Hamsund, gjør han det slik: «Vi skal vokte oss for å gjøre ham for lokal, han var ingen hjemstavns dikter!» Når hørte man maken?

Bare å snu

Min konklusjon etter å ha arbeidet med Hamsun, så å si som sambygding, i 30 år er: Knut Hamsun er nordlandsdikteren fremfor noen. Hans figurer er universelle, men alltid nordlandske.

«Imorgen begynder jeg paa en underlig Historie fra Nordland i Norge. Det skal simpelthen bli en nydelig Bog.»

Folk som kommer til «Nordland i Norge» skal simpelthen ikke bli møtt med et stykke modernisme som de ikke kan forholde seg til. Ulf Grønvoilds videre argumentering er selvsagt: «Et museum viet Knut Hamsun kan ikke være et trygt og ufarlig hus. Det må ha en sterk og selvhøvdende egenkarakter». Når denne «egenkarakter» gir seg et så mislykket utslag, er det bare å snu. Vi har glimrende arkitekter, ikke minst nordpå. Museet over Kaare Espolin Johnson er et utmerket eksempel på det.

Hamsuns forhold til hus kan være arti! å ta med på fallrepet. Først tegnet han veranda på Skogheim. Liksom Benoni fikk staffert sin veranda med farvet glass og snekkerglede: «Bare for trøisomhet» eller han tegnet «Maurbakken» i Drøbak, et hus med arker og søyleganger som skulle gi et «lunt og koselig indtrykk». Senere pusset han opp Nørholm slik at det ble mer herskabelig og sto i stil til hans berømmelse. Søylene på fasaden var av en ubestemmelig stil. Er de joniske eller doriske ble det spurt? «De er hamsunske!»

KARL ERIK HARR